

Asia: VN/7340/2021

Lausuntopyyntö esitysluonnoksesta laeiksi huumausainelain ja sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain 15 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

3 § Määritelmät / Definitioner

-

7 § Eräiden kasvien ja sienien viljelykielto / Förbud mot odling av vissa växter och svampar

-

9 § Luvan myöntäminen / Beviljande av tillstånd

-

11 § Luvan myöntämisen edellytykset / Villkor för beviljande av tillstånd

-

12 § Valmistuslupa / Tillverkningsstillstånd

-

15 § Käsittelylupa / Hanteringstillstånd

-

15 a § Hampun viljelyä koskeva ilmoitus / Anmälan om odling av hampa

-

16 § Vastuuhenkilöä ja tämän sijaisia koskevat vaatimukset / Krav på ansvarig person och dennes ställföreträdare

-

19 § Selvitys lupaharkintaa varten / Utredning för tillståndsprövning

-

22 § Ensiavussa ja kriisinhallinnassa tarvittavat lääkevalmisteet / Läkemedelspreparat som behövs vid första hjälpen och vid krishantering

-

23 § Poikkeukset tuonti- ja vientilupia koskevista vaatimuksista / Undantag från kraven på import- och exporttillstånd

-

24 a § Hampun viljelyä koskevat ilmoitukset ja kirjanpito / Anmälningar och redovisning som gäller odling av hampa

-

24 b § Hampun viljelyä ja hamppua koskevat poikkeukset ja rajoitukset / Undantag och begränsningar som gäller hampa och odling av hampa

-

30 § Kirjanpitovelvollisuus / Redovisningsskyldighet

-

32 § Eräiden huumausaineiksi luokiteltujen lääkkeiden seuranta / Övervakning av vissa läkemedel som betraktas som narkotika

-

45 § Huumausainerikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen / Förebyggande, avslöjande och utredning av narkotikabrott

-

47 § Huumausainelakirikkomus / Förseelse mot narkotikalagen

-

49 § Muutoksenhaku / Ändringssökande

-

Tietojen luovuttaminen viranomaisille ja tieteelliseen tutkimukseen (sähköisestä lääkemääräyksestä annetun lain 15 §) / Utlämnande av uppgifter till myndigheter och för vetenskaplig forskning (15 § i lagen om elektroniska recept)

-

Voimaantulo / Ikraftträdande

-

Muuta kommentoitavaa esityksestä / Andra kommentarer om propositionen

Tässä lausunnossa tuon esiin miten lainvalvontaviranomaisilla vaikuttaa olevan yksinoikeus hankkia tietoa katuhuumeita tutkimalla ja että katuhuumeita olisi tarpeellista tutkia muuhunkin kuin rikostutkinnan tarkoituksiin. Vaikuttaa siltä, että vaikka katuhuumeiden tieteellinen tutkimus palvelisi Suomen huumausainepolitiikan tavoitteita, lainsäädännön muodollisuudet ja tulkinnat estävät tarpeellisen tieteellisen tutkimuksen tekemistä.

LAINVALVONTAVIRANOMAISILLE SALLITUT POIKKEUKSET HUUMAUSAINEIDEN YLEISKIELTOON

Tässä lakimuutoksen esitysluonnoksessa halutaan laajentaa poliisin, rajavartiolaitoksen ja tullin mahdollisuuksia estää, paljastaa ja selvittää huumausainerikoksia siten, että heille voitaisiin myöntää lupa huumausaineen valmistamiseen sekä eräiden kasvien ja sienien viljelyyn.

Jo nykyisellään huumausainelaki antaa mahdollisuuden luovuttaa takavarikoituja tai valtiolle menetetyksi tuomittuja huumausaineita viranomaiselle käytettäväksi rikostutkinnan tarkoituksiin. Samoin huumausainelaki antaa mahdollisuuden myöntää lupa huumausaineiden käsittelyyn, valmistukseen ja maahantuontiin mm. tieteellistä tutkimusta varten. Täten on kohtuullista, että huumausaineen valmistaminen ja viljely on mahdollista myös lainvalvontaviranomaisille rikostutkinnan tarkoituksiin.

Esityksessä ei perustella, että täsmälleen minkälaisiin tarkoituksiin lainvalvontaviranomaisilla olisi tarve valmistaa huumausainetta. Esityksessä vain todetaan, että käytännössä kysymys voisi olla esimerkiksi Psilosybe-sienien kasvatusalustoista. MTV Uutiset selvitti tätä asiaa 10.4. julkaistussa uutisessa, jossa kerrottiin, että viranomaisella ei aina ole saatavilla näytteitä uusista huumeeksi luokitelluista aineista esimerkiksi huumekoirien koulutukseen tai erilaisten tunnistuslaitteiden ajan tasalla pitämiseksi. Valmistuslupa takaisi viranomaiselle mahdollisuuden saada näitä aineita silloinkin, kun niitä on huonosti tarjolla.[1] MTV Uutiset julkaisi 17.4. aiheesta myös toisen uutisen, jossa kävi ilmi, että Tullilaboratorio oli tehnyt vuonna 2015 syyttäjän tarpeisiin huumesienten kasvatusalustoille tuottoarviotestin, jossa sienten oli annettu kasvaa kasvatusalustoista. Uutisessa Sosiaali- ja terveysministeriön neuvottelevan virkamiehen Elina Kotovirran kerrotaan todenneen, että tämä on otettu uudessa huumausainelaisissa huomioon, koska tällaisen menettelyn laillisuus ei ole ollut täysin selvää. Rikosoikeuden professori Sakari Melander Helsingin yliopistosta ei pitänyt tullin menettelyä ongelmattomana, mutta tulkitsi suopeasti, että jos toiminnan tarkoitus on selvittää takavarikoitujen kasvualustojen toimintaa, tarkoitus lienee ennen muuta rikostutkinnallinen eikä toiminta näin ollen täytä säädöksessä olevaa toiminnan laittomuuden edellytystä.[2]

Huumausainelain 5 §:ssä säädetään huumausaineiden yleiskiellosta ja että kiellosta voidaan poiketa mm. lääkinnällisissä, tutkimuksellisissa ja valvonnallisissa tarkoituksissa siten kuin siitä säädetään. Vaikka Tullilaboratorion menettely ei olisi ollut muodollisesti lain mukainen, oli se kuitenkin linjassa sen kanssa, että poikkeus voidaan tehdä tutkimuksellisissa ja valvonnallisissa tarkoituksessa. Jos menettely olisikin ongelmallinen, oli se myös kokonaisuutena arvioiden harmiton. Koska menettely oli harmiton, lienee tärkeämpää asettaa lain hengen mukaisuus lain muodollisuuden edelle. Suomen

huumausainepolitiikan tarkoitusta olisi huomommin palvellut se, että Tullilaboratorio olisi jättänyt tuottoarvion tekemättä sen takia, että sen tekemisen laillisuus ei ollut täysin selvää.

Tilanne on verrattavissa 90-luvun lopun tapahtumiin, kun Suomessa haluttiin aloittaa puhtaiden pistovälineiden jakaminen. Tuolloin idealle löytyi vastustajia. Huumausaineiden käyttäminen on rikos, pistovälineet ovat rikoksentekoväline ja niiden jakaminen huumausaineiden käyttämistä varten olisi siis rikoksentekovälineiden jakamisena mahdollisesti avunantoa huumausaineen käyttörikokseen. Menettelyn laillisuus ei siis ollut täysin selvää. Pistovälineiden vaihtaminen kuitenkin aloitettiin. Puhtaiden pistovälineiden jakamisesta tehtiin kuitenkin valtakunnansyyttäjälle kantelu vuonna 2003. Valtakunnansyyttäjä katsoi, että pistovälineiden vaihto-ohjelmat ovat Suomessa noudatettavan huumausainepolitiikan hyväksymää toimintaa, eikä toiminta näin ollen täytä avunannon eikä muunkaan rikokseen osallisuuden edellytyksiä rikoslain tarkoittamalla tavalla.[3]

Seuraavana vuonna tuli voimaan tartuntatautiasetuksen muutos, jossa kunnilta alettiin edellyttämään huumeita suonensisäisesti käyttävien terveysneuvontaa ja käyttövälineiden vaihtamista tartuntatautien torjunnan edellyttämän tarpeen mukaan.[4] Pistovälineestä ilmeisesti tulee kielletty siksi aikaa, kun se on huumausaineen käyttäjän hallussa[5] ja muuttuu jälleen sallituksi, kun sen palauttaa pistovälineroskikseen tai neulanvaihtopisteeseen, vaikka se sisältää myös vähäisen huumausainejäämän, josta voidaan tunnistaa, mitä huumausainetta sillä on käytetty.[6] Tästä harmittomasta huumausainejäämien käsittelystä ei onneksi ole tehty ongelmaa.

Jos lainvalvontaviranomainen haluaisi käsitellä, valmistaa, maahantuoda tai maasta viedä huumausaineita rikostutkinnan tarkoitusten sijaan tieteelliseen tutkimukseen, niin se voisi hakea siihen samoja lupia kuin yliopistotkin. Tieteellisen tutkimuksen osalta lainvalvontaviranomaiset ovat siis jo ennestään olleet samalla viivalla esimerkiksi yliopistojen kanssa, mutta nyt heidän oikeuksiaan ollaan laajentamassa rikostorjunnan puolella. Tässä mielessä lainvalvontaviranomaisille on annettu enemmän mahdollisuuksia tehdä tutkimuksia. Huumausainelain 45 § mahdollistaa takavarikoitujen huumeiden luovuttamisen ainoastaan huumausainerikosten estämistä, paljastamista ja selvittämistä varten, mutta ei tieteellistä tutkimusta varten.

Jos esimerkiksi yliopistossa haluttaisiin tehdä tieteellistä tutkimusta Suomessa takavarikoitujen huume-tablettien huumausainepitoisuuksista, jotta tätä tietoa voitaisiin hyödyntää riskitiedottamisessa, niin se ei lain mukaan vaikuta olevan mahdollista, koska takavarikoituja huumausaineita voidaan luovuttaa vain rikostutkinnan tarkoituksiin. Lainvalvontaviranomaisille on siis annettu yksinoikeus tehdä ylipäätään minkäänlaista tutkimusta katuhuumeilla.

Keskusrikospoliisi ja tulli ovat kuitenkin yhdessä yliopistotutkijoiden kanssa tehneet takavarikoituilla huumausaineilla tieteellisiä tutkimuksia, joidenka tulokset on julkaistu vertaisarvioituissa tutkimusjulkaisuissa.

Laks ym. (2004), Kauppila ym. (2011) ja Rasanen ym. (2014) tutkivat takavarikoituja huumausaineita (mm. amfetamiini, heroiini, kokaiini, khat, oopium, Psilocybe-sienet, ekstaasi, DMT ja meskaliini) tietyillä analyyttisillä menetelmillä arvioidakseen menetelmien soveltuvuutta ja etuja huumausaineiden ja uusien psykoaktiivisten aineiden analysoinnissa.[7][8][9]

Mielenkiintoista on, miten tieteellistä tutkimusta on voitu tehdä takavarikoiduilla huumausaineilla, kun lainsäädäntö mahdollistaa niiden luovuttamisen ainoastaan rikostutkinnan tarkoituksiin. Kenties tutkimusten on tutkimuskysymystensä ja tavoiteltujen tulosten perusteella katsottu palvelevan rikostutkinnan tarkoituksia. Vaikuttaa siltä, että lainvalvontaviranomaisilla on yksinoikeus tehdä katuhuumeilla tarpeelliseksi katsomiaan niin tieteellisiä kuin rikostutkintatarkoituksessa tehtyjä tutkimuksia.

KATUHUUMEIDEN TIETEELLISEN TUTKIMISEN RAJOITTEET

Työskentelin vuosina 2016 - 2019 A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeessa, jossa selvitimme mahdollisuuksia hyödyntää Suomessa päihdetyön tarkoituksiin tehtävää ainetunnistusta, jollaista on tehty monissa muissa maissa jo pitkään. Saimme vuonna 2017 yhteydenoton Helsingin yliopiston tutkijalta, joka kertoi, että he olivat tiedustelleet KRP:lta mahdollisuuksia saada poliisin ja tullin takavarikoimia huumeita tieteellisiä tutkimuksia varten. KRP:sta oli vastattu poliisin osalta, että luovuttaminen ei ole mahdollista, koska huumausainelain 45 §:ssä määritellään, että takavarikoituja huumausaineita voidaan luovuttaa vain rikostutkinnan tarkoituksiin. Vaikuttaa siis siltä, että takavarikoitujen huumausaineiden tutkiminen ei ole mahdollista, jos tutkimuksen tarkoitus ei ole lainvalvontaviranomaisten tarpeiden mukainen.

Olisi syytä pohtia onko tällainen tilanne ollut lainsäätäjän tarkoitus. Voimassa olevan huumausainelain (373/2008) perusteluosassa todetaan Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskukseen (nykyään Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos) tehtäviä koskevan 35 pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa:

”Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskukseen tehtäviin kuuluisi koota, tuottaa ja hankkia tietoja tilastointia ja tutkimusta varten uuden huumausainelain mukaisten huumausaineista sekä toimenpiteistä näiden laittoman käytön ehkäisemiseksi. Kerätyt tiedot huumausaineista voisivat koskea esimerkiksi niistä aiheutuvia ongelmia ja hoitoa sekä käyttöä ja vaikutuksia. Tarkoituksena ei olisi antaa Stakesille yksinoikeutta alan tutkimukseen, vaan säädösehdotuksen tarkoituksena olisi taata Stakesille riittävät toimivaltuudet sen tehtävien hoitamiseksi.”[10]

Vaikka tarkoitus olla antamatta yksinoikeutta alan tutkimukseen on mainittu vain Stakesin tehtäviä koskevan pykälän perusteissa, voisi kuvitella, että lausuttuna missä tahansa kontekstissa, tällaisen periaatteen tulisi johdonmukaisesti koskea kaikkia muitakin tahoja. Onhan huumausainelaissa

määritelty, että esimerkiksi huumausaineiden käsittelylupa voidaan myöntää tieteellisen tutkimuksen tekemiseen elinkeinonharjoittajalle, oikeushenkilölle taikka yliopistolle tai muulle tutkimuslaitokselle. Kuitenkin nykyinen lainsäädäntö ja sen tulkinta, kenties tahattomasti, johtaa eräänlaiseen tieteellisen tutkimuksen esisensuuriin, jossa vain tietyillä tahoilla on mahdollisuus tehdä tieteellistä tutkimusta laittomilta markkinoilta peräisin olevilla niin sanotuilla katuhuumeilla ja vain tietynlaisiin tarkoituksiin. Epäilemättä tämä rajoittaa merkittävästi sitä, minkälaista katuhuumeisiin liittyvää tieteellistä tutkimusta Suomessa on ylipäättään mahdollista tehdä ja siten myös siihen, minkälaista tietoa katuhuumeista on saatavilla. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut.

Vuonna 1966 astui voimaan Suomen ensimmäinen huumausaineasetus, jolla sovellettiin Suomen olosuhteisiin YK:n vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen määräyksiä. Asetuksen pykälä 15 kuuluu näin:

”Jos tässä asetuksessa tarkoitettuja huumausaineita ja valmisteita tuomitaan valtiolle menetetyksi, on ne päätöksen saatua lainvoiman hävitettävä tai muutettava sellaisiksi aineiksi, joita tämä asetus ei koske, tai myytävä sellaiselle henkilölle taikka liikkeelle, jolla on oikeus pitää niitä hallussaan. Tämän asetuksen 1 §:n luettelossa IV tarkoitettut aineet ja niitä sisältävät valmisteet on kuitenkin aina hävitettävä tai muunnettava taikka luovutettava tieteellisiin tarkoituksiin käytettäväksi.”[11]

Kyseiset luettelossa IV tarkoitettut aineet ovat huumausaineyleissopimuksessa tiukimmin kontrolloituja huumausaineita, jotka katsotaan vaarallisimmiksi ja joilla on vähiten lääketieteellistä käyttöä.

Vuoden 1981 huumausaineasetuksessa vastaava sisältö siirtyi pykälään 17 ja tieteelliseen tarkoitukseen luovuttamisen mahdollisuus mainittiin entistä selväsanaisemmin. Lisäksi uutena mainintana oli luovuttaminen rikostutkintaa edistäviin tarkoituksiin:

”Jos tässä asetuksessa tarkoitettuja huumausaineita ja valmisteita tuomitaan valtiolle menetetyksi, on ne päätöksen saatua lainvoiman hävitettävä tai muutettava sellaisiksi aineiksi, joita tämä asetus ei koske, tai myytävä sellaiselle henkilölle taikka yritykselle, jolla on oikeus pitää niitä hallussaan, taikka luovutettava käytettäväksi tieteellisiin tai huumausainerikosten tutkintaa edistäviin tarkoituksiin. Luetteloissa IV ja V tarkoitettut aineet ja niitä sisältävät valmisteet on kuitenkin aina hävitettävä tai muunnettava taikka luovutettava käytettäväksi tieteellisiin tai huumausainerikosten tutkintaa edistäviin tarkoituksiin.[12]

Vuoden 1981 huumausaineasetusta päivitettiin useamman kerran seuraavan reilun kymmenen vuoden aikana, mutta pykälään seitsemäntoista ei tehty muutoksia. Viimeinen päivitys astui voimaan maaliskuussa 1993.[13]

Tammikuussa 1994 tuli voimaan uudenlainen huumausainelaki (1289/1993), jolloin monia huumausaineasetuksessa olleita asioita siirrettiin huumausainelakiin ja huumausainelaisissa määritellyt huumausainerikokset siirrettiin rikoslakiin. Uudessa huumausaineasetuksessa (1603/1993) määriteltiin vain luvanvaraisen toiminnan tarkempia yksityiskohtia. Itse huumausainelain 10 §:ssä säädettiin aiemmin huumausaineasetuksessa säädettyä huumausaineiden hävittämistä. Kyseisessä pykälässä ei ollut enää minkäänlaista mainintaa siitä, että huumausaineita voitaisiin luovuttaa tieteellisiin tarkoituksiin tai rikosten tutkintaa edistäviin tarkoituksiin. Asiaa ei myöskään määritelty uudessa huumausaineasetuksessa.[14]

Hallituksen esityksessä huumausainelaksi (1289/1993) ei mitenkään perustella edellä mainittujen asioiden poisjättämistä. Kyseistä pykälää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa lähinnä todettiin, että huumausaineen takavarikoimista ja hävittämistä koskevat säännökset olisivat velvoittavia ja näin ollen aiempaa laajempia ja tiukempia.[15] Finlexin ajantasaisen lainsäädännön kokoelmasta tarkasteluna kyseinen pykälä pysyi muuttumattomana koko kyseisen lain elinkaaren ajan.[16]

Kun vuoden 2008 huumausainelaki korvasi vuoden 1993 huumausainelain, oli vastaavan sisältöisessä 45 §:ssä palautettu mahdollisuus luovuttaa takavarikoituja huumausaineita rikostutkinnan tarkoituksiin, mutta siinä ei palautettu mahdollisuutta luovuttaa takavarikoituja huumausaineita tieteellisiin tutkimuksiin. Hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa kyseistä pykälää perustellaan näin:

”Viranomaisilla on hallussaan tutkittavina oleviin rikoksiin liittyviä takavarikoituja ja menetetyksi tuomittuja huumausaineita. Lähtökohtana voimassa olevassa huumausainelaisissa on, että mainitut aineet on hävitettävä. Tämä on lähtökohtana myös ehdotetussa laissa. Rikostorjunnan näkökulmasta on kuitenkin tärkeätä, että niin sanottuja "katuhuumeita" eli todellisuudessa liikkeellä olevia aineita voidaan tutkia. Huumausainerikosten torjunta edellyttää tietoa liikkeellä olevista aineista. Ehdotetun säännöksen nojalla takavarikoituja ja valtiolle menetetyksi tuomittuja huumausaineita voitaisiin luovuttaa esimerkiksi huumausainerikosten tutkintaa edistäviin tarkoituksiin taikka valvontahenkilöstön tai huumausainekoirien koulutukseen.” [10]

On hyvä, että tällainen tarve on osattu huomioida, mutta myös vaikuttava riskitiedottaminen olisi edellyttänyt tietoa liikkeellä olevista aineista, minkä takia olisi tarpeellista voida tutkia katuhuumeita muistakin kuin rikostorjunnan lähtökohdista käsin. Tieteellinen tutkimus katuhuumeilla tulisi lähtökohtaisesti olla mahdollista mihin tahansa tarkoitukseen.

A-klinikkasäätiön Muunto-hankkeessa yritimme tehdä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeustoksikologian laboratorion kanssa pilottitutkimuksen, jossa selvitettäisiin 1) liikkeellä olevia huumausainemarkkinoilla aineita, joiden todellinen sisältö ei vastaa huumeita käyttävien ihmisten arvioita aineiden sisällöstä; 2) miten huumeita käyttävät ihmiset arvioivat tiedon vaikuttavan heidän käyttötapoihinsa sekä 3) voisiko ainetunnistuksen avulla tavoittaa ihmisiä, jotka eivät ole nykyisten

päihdepalveluiden piirissä. Olisimme keränneet tutkimusta varten määrältään vähäisiä huumausainenytytteitä suoraan huumausaineiden käyttäjiltä. Tiedustelumme perusteella tutkimukseen ei kuitenkaan olisi ollut mahdollista saada huumausainelaisissa mainittuja lupia, koska huumausaineet tulevat laittomasta lähteestä. Vaikuttaa siltä, että huumausainelaisissa mainittu käsittelylupa tieteellistä tutkimusta varten on mahdollista saada vain laillisissa laboratorioissa valmistettuja vertailunäytteitä varten. Nämä näytteet eivät tietenkään vastaa katuhuumeita sellaisina epäkontrolloituina ja sisällöltään arvaamattomina seoksina, joina ne laittomilla markkinoilla esiintyvät.

Lopulta teimme tutkimuksemme huumausainejäämillä, kuten tyhjillä huumausaineiden säilyttämiseen käytetyillä pusseilla, mikä jonkin verran rajoitti tutkittavien asioiden kirjoa. Tästä huolimatta saimme lupaavia tuloksia. Alustavasti vaikuttaa siltä, että tällaisella menettelyllä olisi mahdollista tavoittaa palveluiden ulkopuolella olevia huumausaineiden käyttäjiä ja analyysitiedolla voidaan ehkäistä huumausaineiden käyttämistä silloin, kun aineen sisältö ei vastaa käyttäjän odotuksia.[17][18] Huumausaineiden käytön ehkäiseminen on yksi huumausainelain tarkoituksista, joten tutkimustulos oli tässäkin mielessä positiivinen.

Edellä mainitun kaltaista tutkimusta on kuitenkin erittäin vaikea tehdä nykyisen lainsäädännön ja sen nykyisten tulkintojen takia. Ongelma tehdään siitä, että edes käsittelyluvan omaava taho ei voisi ottaa vastaan ja käsitellä tällaisessa positiivisessa tarkoituksessa laittomilta markkinoilta peräisin olevia huumausaineita. Vähäisen huumausainemäärän vastaanottaminen tieteellistä tutkimusta varten ei voisi olla rikoslain tarkoittama huumausaineen käyttörikos, koska hallussapitoa ei tehdä tarkoituksena käyttää sitä. Kyseeseen voisi tulla rikoslain 50 luvun pykälässä 1 määritelty huumausainerikos, koska sen tunnusmerkkeihin kuuluu huumausaineen hallussa pitäminen ja hankkimisen yrittäminen. Rikoslaisissa hallussapito ja hankkimisen yrittäminen rinnastetaan samaan momentin kohtaan, mutta huumausainelaisissa ei ole säädetty luvanvaraista menettelyä, jolla katuhuumeita voitaisiin hankkia tieteellisiä tutkimuksia varten. Olisiko tällainen tiedonhankintatapa lainsäätäjän tahdon vastaista vai eikö asiaa vain ole osattu ottaa huomioon, kuten ei oltu osattu ottaa huomioon, että takavarikoituja huumausaineita on aiemmin voitu luovuttaa tieteellisiin tutkimuksiin, mutta asia vaikuttaa unohtuneen, koska sitä ei oltu mainittu lainsäädännössä viiteentoista vuoteen.

Tilanne tuntuu muistuttavan erittäin paljon sitä, että puhtaiden pistovälineiden vaihtamista vastustettiin sillä perusteella, että se olisi laitonta rikoksentekovälineiden jakamista. Muodollisesti menettely voisi olla vastoin lakia, mutta se ei olisi vastoin Suomen huumausainepolitiikassa valittuja linjauksia eikä huumausainelain tai rikoslain tarkoitusta. On selvää, että huumausaineen hallussa pitäminen ja hankkiminen tehtäisiin rakentavin seurauksin ja tarkkaan valvotusti, kuten tehtiin Muunto-hankkeen pilottitutkimuksessa huumausainejäämillä. Huomattavaa on, että voimassa olevan huumausainelain 35 §:n perusteluissa pyrittiin takaamaan Stakesin/THL:n toimivaltuudet sen tehtävien hoitamiseksi, mutta tällainen tapa hankkia tietoa katuhuumeista sekä toimenpiteistä niiden käytön ehkäisemiseksi on estetty jopa THL:lta.

RISKITIEDOTTAMISEN JA VARHAISEN VAROITTAMISEN TARPEET

Huumausainelain muutoksen esitysluonnoksessa todetaan nykytilanteen arvioinnissa seuraavaa:

“Huumausainelain 45 §:ssä, joka koskee huumausainerikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen edistämistä, ei mahdollisteta luvan myöntämistä huumausaineen valmistamiseen eikä 7 §:ssä tarkoitettujen kasvien ja sienien viljelyä käsittäviin toimiin. Tämä on rajoittanut mahdollisuuksia estää, paljastaa ja selvittää huumausainerikoksia.”

Se, että kyseisessä pykälässä ei mahdollisteta katuhuumeiden luovuttamista tieteellistä tutkimusta varten ja että niiden muunkaanlainen hankkiminen tieteellistä tutkimusta varten ei vaikuta olevan mahdollista, on merkittävästi rajoittanut etenkin riskitiedottamisen, varhaisen varoittamisen, huumemarkkinoiden monitoroinnin, huumausaineiden käytön ehkäisemisen ja haittojen vähentämisen mahdollisuuksia.

Muunto-hankkeen pilottitutkimus kesti vain reilun neljän kuukauden ajan, mutta siinäkin ajassa ehdittiin tunnistamaan sellainen väärennetty huumelääketabletti, josta Euroopan huume seurantakeskus EMCDDA:n varhaisen varoituksen järjestelmä teki riskitiedotteen 6.5.2019.[18][19] Pilottitutkimus oli ensimmäinen taho Suomessa, joka oli raportoinut havainnon kyseisestä huumausaine-erästä. Kyseisiä aineita oli havaittu Suomessa myös virtsanäytteistä. EMCDDA:n riskitiedotteen julkaisemisesta seuraavana päivänä myös tuli tiedotti, että he ovat kahden viimeisen vuoden aikana kohdanneet erilaisia lääkeväärennöksiä, jotka ovat sisältäneet kyseisiä aineita, mutta myös paljon vaarallisempia väärennöksiä.[20] Kaikista näistä tahoista pilottitutkimus raportoi havainnon ensimmäisenä ja oli ainoa, joka pystyi todistamaan sekä sen, että kyseisestä aine-erää oli levityksessä laittomilla markkinoilla maan rajojen sisällä että minkä näköisestä lääkeväärennöksestä havainto oli tehty.

Tätä lausuntoa kirjoittaessa THL:lta on vastikään välitetty EMCDDA:n riskitiedote Nopean huume tiedon verkosto Nopsalle, että Alankomaiden huumausaineiden tunnistus- ja monitorointijärjestelmä (DIMS) on havainnut vaarallisen huumausainetabletin, jonka sisältö ei vastaa myyntipuheita ja sen käytöstä on joutunut henkilöitä sairaalahoitoon.[21] Havainnoista pyydettiin ilmoittamaan THL:lle, joka raportoi havainnoista edelleen EMCDDA:lle. Kun tämä riskitiedote laitettiin jakoon, yhdessä Helsingin kaupungin neulanvaihtopisteessä yksi asiakas raportoi, että hänelle oli yritetty myydä näitä tabletteja.

Samaan aikaan Nopean huume tiedon verkostolle raportoituihin edellä mainittuihin tabletteihin liittymättömiä havaintoja, että nuoria henkilöitä on kuollut lääkeväärennöksiin. Ei ollut tiedossa, että kyseisiä pillereitä olisi analysoitu Suomessa missään laboratoriossa, mutta esitettiin epäilyjä, että tableteissa olisi fentanyyliä.[22] Tästä noin viikon päästä poliisi tiedotti, että Turussa on kuollut viisi nuorta miestä viimeisen kolmen viikon aikana ja kaikkia tapauksia yhdistää Suomeen laittomasti tuotujen rauhoittavien lääkkeiden käyttö.[23] Helsingissä oli myös parin kuukauden sisällä ollut saman suuruinen määrä yllättäviä nuorten huume kuolemia, liittyen rauhoittavien lääkkeiden

käyttöön.[24] Lisäksi uutisoitiin, että päihdepotilaat ovat ihmetelleet huumeseeuloissa fentanylilöydöksiä, kun he ovat käyttäneet vain alpratsolaamia.[25]

Juuri tällaisia tapauksia varten pitäisi olla mahdollista tehdä tieteellistä tutkimusta katuhuumeilla. Me Suomessa haluamme hyödyntää muissa maissa katuhuumeiden monitoroinnilla tuotettua, tärkeäksi kokemaamme riskitietoa, sekä tietää ja edelleen raportoida, jos kyseisiä aine-eriä liikkuu Suomessa, mutta emme voi käyttää tämän tiedon hankkimiseen samanlaisia monitoroinnin menetelmiä, kuin millä kyseinen tieto on alun perin toisessa maassa hankittu. Tilanne on vähintäänkin ristiriitainen. Miten meillä voisi olla vaikuttavia varhaisen varoittamisen tai nopean tiedonvälityksen järjestelmiä, jos lainsäädäntö estää meiltä katuhuumeiden tieteellisen tutkimuksen mahdollisuudet?

Muissa Euroopan maissa vastaavia tieteelliseen tutkimukseen perustuvia katuhuumeiden monitorointijärjestelmiä on useita. Alankomaissa tutkimuslaitos Trimbos Institute johtaa valtion rahoittamaa valtakunnallista The Drug Information and Monitoring System (DIMS) -järjestelmää, joka on ollut käytössä vuodesta 1992.[26] Itävallassa Wienin kaupungin päihdetyön ja Wienin lääketieteellisen yliopiston tutkimusperustainen katuhuumeiden ja niiden vaikutusten seuranta on ollut toiminnassa vuodesta 1997.[27] Ranskan kansallinen huumausaineiden seurantakeskus OFDT käynnisti vuonna 1999 laajan huumeitrendejä seuraavan järjestelmän osana valtion laajempaa huumausaineiden vastaista ohjelmaa. Tähän järjestelmään sisällytettiin katuhuumeita seuraava The French National Identification System for Drugs and Other Substances (SINTES), jossa tietoa katuhuumeista kerätään lainvalvontaviranomaisten tekemistä takavarikoista ja sosiaalityöntekijöiden kenttätöyössä huumeiden käyttäjiltä vastaanottamista näytteistä.[28]

Suomessa neljän vuoden välein tehtävässä väestökyselyssä kysytään huumeiden käytöstä ja huumeisiin liittyvistä asenteista. Vuoden 2018 kyselyssä ainetunnistusta piti hyväksyttävänä 59 % vastaajista. Vertailun vuoksi pistovälineiden vaihtamista piti hyväksyttävänä 79 % vastaajista, opioidikorvaushoitoa 65 % vastaajista, opioidivasta-aineen jakamista 52 % vastaajista ja valvottuja käyttötiloja 51 % vastaajista. Loput vastaajista eivät joko osanneet ottaa kantaa tai eivät hyväksyneet näitä menetelmiä.[29] Tämä kansan enemmistön mielipide tulisi myös ottaa huomioon.

AIKA KORJATA LAINSÄÄDÄNNÖN EPÄKOHDAT

Lakimuutoksen esitysluonnoksessa todetaan, että esitys kytkeytyy pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman strategiseen kokonaisuuteen 3.6 ”Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi” ja siinä mainittuihin tavoitteisiin hyvinvoinnin edistämisestä ja eriarvoisuuden vähentämisestä.

Onko oikeudenmukaista ja yhdenvertaista, että lainvalvontaviranomaisen mahdollisuuksia tehdä tutkimuksia huumausaineilla vain laajennetaan, kun huumausainetilanteen ajan myötä

huonontuessa Suomessa on rajoitettu muiden tahojen mahdollisuuksia tehdä tieteellistä tutkimusta katuhuumeilla?

Tarkoitukseni ei ole vastustaa esitysluonnoksessa ehdotettua lainvalvontaviranomaisten toimintamahdollisuuksien lisäämistä, vaan ihmettelen, miksi lainvalvontaviranomaisten ja yliopistotutkijoiden sekä sosiaali- ja terveysalan toimijoiden välistä eriarvoisuutta vain lisätään, vaikka jälkimmäisten toimijoiden tarpeet ovat nykyisin varmasti olleet tiedossa. Millä tavalla tämän eriarvoisuuden lisääminen edistää hyvinvointia? Milloinka sosiaali- ja terveystieteiden tarpeet otetaan lakimuutoksissa huomioon tilanteessa, jossa tarpeellisten menettelyjen laillisuus ei ole täysin selvää?

Vastikään julkaistussa päihde- ja riippuvuusstrategiassa todetaan, että vuonna 1997 laaditun kansallisen huumausainestrategian myötä syntyi niin sanottu kahden raiteen malli, jossa sosiaali- ja terveydenhuollon sekä lainvalvontaviranomaisten toimet ovat rinnakkain.[30] Käytännössä kuitenkin vaikuttaa siltä, että nämä kaksi raideetta eivät ole samanarvoisessa asemassa. Nyt viimeistään olisi aika korjata tämä epäkohta.

VIITTEET

1. Poliisille ja Tullille halutaan oikeus valmistaa ja viljellä huumeita – "Poliisi ei ala kannabista kasvattelemaan". Ville Eklund, MTV Uutiset 10.4.2021. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisille-ja-tullille-halutaan-oikeus-valmistaa-ja-viljella-huumeita-poliisi-ei-ala-kannabista-kasvattelemaan/8111100> Katsottu 25.4.2021.

2. Tullin laboratoriossa kasvoi huumesieniä, vaikka laki vielä kieltää niiden viljelyn – rikosoikeuden professori oudoksuu viranomaisen laintulkintaa. Ville Eklund, MTV Uutiset 17.4.2021. Saatavilla: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tullin-laboratoriossa-kasvoi-huumesienia-vaikka-laki-viela-kieltaa-niiden-viljelyn-rikosoikeuden-professori-oudoksuu-viranomaisen-laintulkintaa/8117644> Katsottu 25.4.2021.

3. Valtakunnansyyttäjänviraston vuosikertomus 2003. Valtakunnansyyttäjänvirasto 2004. Saatavilla: https://www.valtakunnansyyttajanvirasto.fi/material/attachments/valtakunnansyyttajanvirasto/vks-vliitetiedostot/vuosikertomukset/2003/6J57TRstb/Valtakunnansyyttajanviraston_vuosikertomus_2003.pdf Katsottu 25.4.2021.

4. Tartuntatautiasetus 786/1986. Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1986/19860786#P6> Katsottu 25.4.2021.

5. Katsooko poliisi pistovälineiden hallussapidon huumausaineiden käyttörikokseksi? tietopyynto.fi - palvelu. Saatavilla: <https://tietopyynto.fi/tietopyynto/katsooko-poliisi-pistovalineiden-hallussapidon-huumausaineiden-kayttorikokseksi/> Katsottu 25.4.2021.
6. Ruiskuhuumejäätutkimus. Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 24.11.2020. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/ruiskuhuumejaamatutkimus> Katsottu 25.4.2021.
7. Analysis of Street Drugs in Seized Material without Primary Reference Standards. Laks ym. Analytical chemistry 2004, 76, 24, 7375–7379.
8. Desorption atmospheric pressure photoionization–mass spectrometry in routine analysis of confiscated drugs. Kauppila ym. Forensic Science International Volume 210, Issues 1–3, 15 July 2011, Pages 206-212.
9. Straightforward single-calibrant quantification of seized designer drugs by liquid chromatography–chemiluminescence nitrogen detection. Rasanen 2014. Forensic Science International Volume 237, April 2014, Pages 119-125.
10. Hallituksen esitys Eduskunnalle huumausaineliksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi HE 22/2008 vp. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_22+2008.pdf Katsottu 25.4.2021.
11. Asetus vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen määräysten soveltamisesta (514/1966). Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/514-1966.pdf> Katsottu 25.4.2021. Katsottu 25.4.2021.
12. Huumausaineasetus (282/1981). Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/282-1981.pdf> Katsottu 25.4.2021.
13. Huumausaineasetus (282/1981) säädösmuutosten hakemisto. Finlex. Saatavilla: <https://finlex.fi/fi/laki/smur/1981/19810282> Katsottu 25.4.2021.
14. Huumausainelaki (1289/1993). Finlex, Säädökset alkuperäisinä. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931289#Pidp445980576> Katsottu 25.4.2021.

Huumausaineasetus (1603/1993). Finlex, Säädökset alkuperäisinä. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1993/19931603> Katsottu 25.4.2021.

15. Hallituksen esitys Eduskunnalle huumausainelaksi HE 216/1992 vp. Saatavilla: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_216+1992.pdf Katsottu 25.4.2021.

16. Huumausainelaki (1289/1993). Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931289#P10> Katsottu 25.4.2021.

17. Huumausaineiden todellinen sisältö ja tiedon vaikutuskäyttöpäätöksiin jäämänäytetutkimuksen valossa. Järvelin ym. Tietopuu: Katsauksia & näkökulmia 5/2019. Saatavilla: https://tiedostot.a-klinikkasaatio.fi/Jarvelin_Tietopuu_Katsauksia_5_2019_valmis.pdf Katsottu 25.4.2021.

18. Ainetunnistus haittojen vähentämisenä Suomessakin? Muunto-hankkeen haasteet. Teemu Kaskela, AHR-seminaari 8.1.2020. Saatavilla: https://ahrseura.files.wordpress.com/2020/02/ahr_teemu-kaskela_8.1.2020.pdf Katsottu 25.4.2021.

19. EU Early Warning System Alert: Risk of poisoning from fake Xanax tablets containing amantadine —Europe, 2019. EMCDDA European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. EU-EWS-RCS-AD-2019-0002.

20. Tulli varoittaa hengenvaarallisista opioidia sisältävistä lääketablettiväärennöksistä. Tulli 7.5.2019. Saatavilla: <https://tulli.fi/-/tulli-varoittaa-hengenvaarallisista-opioidia-sisaltavista-laaketablettivaarennoksista> Katsottu 25.4.2021.

21. Gevaarlijke pillen in omloop met Tesla-logo bevatten zeer hoge dosis DOC. Trimbo's Institute 13.4.2021. Saatavilla: <https://www.trimbos.nl/actueel/nieuws/bericht/gevaarlijke-pillen-in-omloop-met-tesla-logo-bevatten-zeer-hoge-dosis-doc> Katsottu 25.4.2021.

22. Hengen-vaarallisia tabletteja löytynyt eri puolilta Suomea – käyttö johtanut kuolemiin ja sairaala-hoitoon. Heidi Vaalisto, Iltasanomat 23.4.2021. Saatavilla: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000007938666.html> Katsottu 25.4.2021.

23. Usean parikymppisen miehen epäillään kuolleen myrkytykseen Turussa huhtikuussa – katukaupan rauhoittava lääke syynä?. Päivi Leppänen, Yle 29.4.2021. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-11906868> Katsottu 30.4.2021.

24. Epäily: Turun katukaupassa myydään tappavaa huumetta. Rebekka Härkönen, Turun Sanomat 30.4.2021, sivu 6.

25. Myrkkyyhuume saattanut tappaa nuoria Suomessa epäiltyä enemmän – Turun lisäksi Helsingissäkin ehkä puolenkymmentä uhria. Rebekka Härkönen, Turun Sanomat 30.4.2021. Saatavilla:

<https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/5298922/Myrkkyyhuume+saattanut+tappaa+nuoria+Suomessa+epailtya+enemmanTurun+lisaksi+Helsingissakin+ehka+puolenkymmentä+uhria> Katsottu 30.4.2021.

26. Monitoring illicit psychostimulants and related health issues. T.M. Brunt, University of Amsterdam 2.3.2012. Saatavilla: <https://dare.uva.nl/search?identifier=a78ca5a5-f665-400b-9933-dea9998430f2> Katsottu 25.4.2021.

27. Scientific Project: ChEck iT!. The Exchange on Drug Demand Reduction Action, Best Practice Portal, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Saatavilla: https://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index52035EN.html?project_id=1780&tab=overview Katsottu 25.4.2021.

28. Monitoring ecstasy content in France: results from the National Surveillance System 1999-2004. Giraudon & Belle, Substance use & misuse 2007;42(10):1567-78.

29. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet : Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2018. Karjalainen ym. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/handle/10024/139059> Katsottu 25.4.2021.

30. Päihde- ja riippuvuusstrategia. Yhteiset suuntaviivat vuoteen 2030. Sosiaali- ja terveysministeriö 09.04.2021. Saatavilla: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163002> Katsottu 25.4.2021.

Janne Nahkuri

